

O'SMIR YOSHLARNING HAYOTIY KO'NIKMALARI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Shodiyorova Dilrabo Mamatovna

Samarqand davlat pedagogika universiteti magistranti;

Abstract. This article discusses the pedagogical foundations of the formation of life skills in adolescents. The influence of the educational environment on the formation of skills such as communication culture, problem solving, decision-making, self-management, and stress tolerance during adolescence is analyzed. The impact of interactive methods, trainings, role-playing games, and project activities on the development of adolescents is also considered. The role of school, family, and society in cooperation and the effectiveness of the pedagogical approach are substantiated. The article also contains practical recommendations for use in working with adolescents.

Keywords: adolescence, life skills, pedagogical foundations, communication skills, decision-making, problem solving, socio-psychological development, interactive methods, trainings, family and school cooperation, educational process.

Аннотация. В статье рассматриваются педагогические основы формирования жизненных навыков у подростков. Анализируется влияние образовательной среды на формирование таких навыков, как культура общения, решение проблем, принятие решений, самоменеджмент и стрессоустойчивость в подростковом возрасте. Рассматривается влияние интерактивных методов, тренингов, ролевых игр и проектной деятельности на развитие подростков. Обосновывается роль школы, семьи и общества во взаимодействии и эффективность педагогического подхода. В статье также даны практические рекомендации по использованию в работе с подростками.

Ключевые слова: подростковый возраст, жизненные навыки, педагогические основы, коммуникативные навыки, принятие решений, решение проблем, социально-психологическое развитие, интерактивные методы, тренинги, сотрудничество семьи и школы, образовательный процесс.

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'smir yoshlarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. O'smirlik davrida muloqot madaniyati, muammo yechish, qaror qabul qilish, o'zini boshqarish, stressga bardoshlilik kabi ko'nikmalarning shakllanish jarayoniga ta'lim muhitining ta'siri tahlil qilingan. Shuningdek, interfaol metodlar, treninglar, rolli o'yinlar va loyihaviy faoliyatning o'smirlar rivojiga ta'siri ko'rib chiqiladi. Maktab, oila va jamiyatning hamkorlikdagi roli hamda pedagogik yondashuvning samaradorligi asoslab beriladi. Maqola o'smir yoshlar bilan ishlash jarayonida qo'llaniladigan amaliy tavsiyalarni ham o'z ichiga oladi.

Kalit soʻzlar: oʻsmirlik davri, hayotiy koʻnikmalar, pedagogik asoslar, muloqot koʻnikmalari, qaror qabul qilish, muammo yechish, ijtimoiy-psixologik rivojlanish, interfaol metodlar, treninglar, oila va maktab hamkorligi, tarbiyaviy jarayon.

Oʻsmirlik davri inson hayotidagi eng dinamik va murakkab bosqichlardan biri boʻlib, bu jarayonda shaxsning xarakteri, dunyoqarashi va mustaqil hayotga tayyorgarligi shakllanadi. Mazkur davrda oʻsmirlar atrof-muhitni chuqurroq idrok eta boshlaydi, oʻziga xos fikrlash, hissiy barqarorlik va ijtimoiy faollik rivojlanadi. Shu sababli ularni hayotiy vaziyatlarda toʻgʻri yoʻl topishga, muammolarni mustaqil hal eta olishga, oʻz xatti-harakatini boshqara olishga oʻrgatish zamonaviy taʼlimning muhim vazifalaridan biridir.[1] Hayotiy koʻnikmalar — bu shaxsning real hayotda duch keladigan turli vaziyatlarni anglash, ularga moslashish va samarali yechim topishga yordam beruvchi amaliy malakalardir. Taʼlim jarayonida oʻsmirlarning hayotiy koʻnikmalarini shakllantirish pedagogik yondashuv, toʻgʻri tanlangan metod va texnologiyalarni qoʻllash orqali samarali kechadi.[2] Oʻsmir yosh davri shaxsning psixologik, hissiy va ijtimoiy rivojlanishi tez kechadigan bosqich boʻlib, bu jarayonda hayotiy koʻnikmalarining shakllanishi muhim ahamiyat kasb etadi. Hayotiy koʻnikmalar — bu oʻsmirning real hayot vaziyatlarida mustaqil qaror qabul qilish, muloqotga kirisha olish, muammolarni samarali hal etish va oʻz xulq-atvorini boshqara olishga yordam beradigan amaliy malakalardir. Ushbu koʻnikmalar oʻsmirning shaxs sifatida shakllanishi, jamiyatga moslashuvi va kelajak hayot faoliyatida muvaffaqiyatga erishishida asosiy omil hisoblanadi. Avvalo, muloqot koʻnikmalari oʻsmirlar uchun eng zarur hayotiy malakalardan biridir.[3] Ular oʻz fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tinglash, ijtimoiy munosabatlar oʻrnatish va nizolarni konstruktiv yecha olish kabi jarayonlarda namoyon boʻladi. Muloqot malakalari oʻsmirning oʻziga boʻlgan ishonchini oshiradi va sogʻlom ijtimoiy aloqalarni rivojlantiradi.

Muammo yechish va qaror qabul qilish koʻnikmalari ham oʻsmirlikda faol shakllanadi. Bu koʻnikmalar turli vaziyatlarni tahlil qilish, sabab-oqibatlarini aniqlash, bir nechta yechimlar ustida fikrlash va eng maqbulini tanlashni oʻz ichiga oladi. Oʻsmirlar hayotida uchraydigan oʻqish, oila, doʻstlar bilan bogʻliq muammolarni hal etishda ushbu koʻnikmalar katta rol oʻynaydi.[4] Shuningdek, hissiy-intellektual koʻnikmalar — oʻz emotsiyalarini anglash, boshqarish, stressga chidamlilik va oʻzini qoʻlga ola bilish — oʻsmirlarning shaxs sifatida barqaror rivojlanishida muhim omildir. Bu koʻnikmalar oʻsmirlar oʻrtasida uchraydigan impulsivlik, hissiy beqarorlikning oldini olishga yordam beradi.

Ijtimoiy moslashuv koʻnikmalari, jumladan, jamoada ishlash, oʻz oʻrnini topish, vazifalarni masʼuliyat bilan bajarish kabi malakalar oʻsmirning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli ishtirok etishiga xizmat qiladi.[5] Bu jarayonda tengdoshlar guruhi,

maktab muhiti va oilaviy tarbiyaning roli katta. Umuman olganda, o'smir yoshlarning hayotiy ko'nikmalari mazmuni shaxsning har tomonlama kamol topishi, jamiyatga moslashuvi va mustaqil hayotga tayyorgarligini ta'minlaydigan bilim, malaka va kompetensiyalar yig'indisidan iboratdir.[6]

O'smir yoshlarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish ta'lim jarayonida to'g'ri pedagogik yondashuv va samarali metodlarni qo'llashni talab etadi. Bu jarayonning asosida insonparvarlik, faollik va hamkorlik tamoyillari yotadi. O'qituvchi o'smirlarning yosh xususiyatlarini inobatga olib, ularda mustaqil fikrlash, mas'uliyat, o'zini boshqarish va muloqot madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan qulay o'quv muhitini yaratishi zarur.

Interfaol metodlar — "Aqliy hujum", "Debat", "Vaziyatli tahlil", rolli o'yinlar — o'smirlarning faolligini oshiradi, ularga hayotiy vaziyatlarni tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Shuningdek, trening mashg'ulotlari o'quvchilarning hissiy barqarorligini, stressni boshqarish va nizolarni hal etish malakalarini rivojlantiradi. Ta'lim jarayonida psixologik xavfsiz, qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish hayotiy ko'nikmalarni mustahkamlashning asosiy omillaridan biridir. Umuman olganda, pedagogik yondashuvlarning to'g'ri qo'llanishi o'smirlarning ijtimoiy moslashuvi va mustaqil hayotga tayyorgarligini sezilarli darajada oshiradi.[7] O'smirlarning hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirishda amaliy faoliyatlar muhim o'rin tutadi. Ta'lim jarayonida vaziyatli mashg'ulotlar, rolli o'yinlar va kichik guruhlar bilan ishlash o'smirlarga muammo yechish, muloqot qilish va jamoada ishlashni o'rgatadi. Loyihaviy ishlar o'smirlarda tashabbuskorlik va mas'uliyatni kuchaytiradi, trening mashg'ulotlari esa stressni boshqarish va o'zini anglash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ota-ona bilan hamkorlikda olib boriladigan motivatsion suhbatlar va ijtimoiy faol tadbirlarga jalb qilish o'smirlarning o'ziga ishonchini oshiradi va ijtimoiy moslashuviga yordam beradi. Umuman, amaliy yondashuvlar o'smirlarning kundalik hayot uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarini mustahkamlaydi.

Xulosa. O'smir yoshlarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirish ularning shaxsiy, hissiy va ijtimoiy rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Ta'lim jarayonida to'g'ri pedagogik yondashuvlarni qo'llash, interfaol metodlar, treninglar va amaliy mashg'ulotlardan foydalanish o'smirlarda mustaqil fikrlash, mas'uliyat, muloqot madaniyati va muammo yechish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Oila, maktab va jamiyatning hamkorlikdagi sa'y-harakatlari o'smirlarning ijtimoiy hayotga moslashuvini, o'ziga ishonchini hamda hayotiy vaziyatlarda to'g'ri yo'l topish qobiliyatini mustahkamlaydi. Umuman olganda, hayotiy ko'nikmalarning tizimli va maqsadli shakllantirilishi o'smirlarning kelgusidagi muvaffaqiyatli faoliyati va barkamol shaxs sifatida kamol topishining muhim omilidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva G.X. O'smirlarda hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirishning nazariy asoslari. – Toshkent: Fan, 2019. – 156 b.
2. Azizxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020. – 220 b.
3. G'afforov K.Q. Pedagogika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: O'qituvchi, 2018. – 280 b.
4. Jo'raqulov M.M. O'smir yoshlar psixologiyasi. – Buxoro: BuxDU nashriyoti, 2021. – 190 b.
5. Qodirova M.H. Shaxs kamoloti va tarbiya jarayoni. – Toshkent: Innovatsiya ziyo, 2022. – 210 b.
6. Sayfullayeva D.S. Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish bo'yicha metodik qo'llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 125 b.
7. Yo'ldosheva S.R. O'quvchilarda ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirishning pedagogik shartlari. – Toshkent: Universitet, 2020. – 175 b.